

AZƏRBAYCANDA İXRACIN STİMULLAŞDIRILMASINA TƏSİR GÖSTƏRƏN İDXAL-İXRAC BANKLARIN, AGENTLİKLƏR VƏ FONDLARIN YARADILMASI VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Yeganə Fətəliyeva

Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu,
Bakı, Azərbaycan
e-mail: yeganafatali@gmail.com

Xülasə. Məqalədə Azərbaycanda ixracın stimullaşdırılması mexanizminin təkmilləşdirilməsinə təsir göstərən agentliklər, fondların yaradılması və inkişaf perspektivləri araşdırılmışdır. Göstərilmişdir ki, ixracın stimullaşdırılması üçün dövlət dəstəyi, hər şeydən əvvəl, özünü maliyyə istiqamətində göstərməlidir. Bu işdə müsbət nəticələr əldə edilməsi üçün müvafiq İdxal-İxrac Banklarının, Agentliklər və Fondların yaradılması və inkişafı mühüm şərtidir.

Açar sözlər: idxal-ixrac anki, ixrac kredit agentliyi, fondlar, ixracın stimullaşdırılması, qeyri-neft sektoru.

CREATION OF EXPORT-IMPORT BANKS, AGENCIES AND FUNDS IN AZERBAIJAN TO STIMULATE THE EXPORT AND PERSPECTIVES OF THEIR DEVELOPMENT

Yegana Fataliyeva

Research Institute of Economic Reforms under the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan

Abstract. The paper explores the prospects for the creation and development of agencies and funds that will improve the export incentive mechanism in Azerbaijan. It has been shown that state support for export stimulation should, first of all, prove itself financially. The establishment and development of appropriate Import-Export Banks, Agencies and Funds is a prerequisite for achieving positive results in this direction.

Keywords: Import-Export Bank, export credit agency, funds, export promotion, non-oil sector.

СОЗДАНИЕ ИМПОРТНО-ЭКСПОРТНЫХ БАНКОВ, АГЕНТСТВ И ФОНДОВ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ ДЛЯ СТИМУЛИРОВАНИЯ ЭКСПОРТА И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РАЗВИТИЯ

Егана Фаталиева

Научно-исследовательский Институт Экономических Реформ Министерства Экономики Азербайджанской Республики, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье рассматриваются перспективы развития и создания агентств и фондов, которые будут влиять на совершенствование механизмов стимулирования экспорта в Азербайджане. Показано, что государственная поддержка стимулирования экспорта должна, прежде всего, проявить себя в финансовом отношении. Создание и развитие соответствующих импортно-экспортных банков, агентств и фондов является необходимым условием для достижения положительных результатов в этом направлении.

Ключевые слова: импорт-экспорт банк, экспортно-кредитное агентство, фонд, развитие экспорта, нефтяной сектор.

---

1. Giriş

Hazırda Azərbaycan iqtisadiyyatının qarşısındakı vacib vəzifələrdən biri də qeyri-neft ixracı potensialının artırılması üçün bu sahədə mövcud və perspektiv ehtiyatların aşkara

çıxarılması və ondan daha məhsuldar, daha səmərəli istifadəyə nail olunmasıdır. Məsələnin aktuallığını artıran məqam odur ki, ölkəmizin əsas ixrac məhsulu olan neft-qaz və neft məhsullarının dünya bazarında qiymətinin ucuzlaşması səbəbindən son illərdə ixracdan valyuta gəlirləri azalır və ixrac potensialı aşağı düşür. Belə ki, bu cür tendensiyaların mənfi təsirləri özünü milli valyutanın dünyanın aparıcı valyuta vahidləri ilə müqayisədə ucuzlaşmasında, tədiyyə balansının mənfi saldosunun artmasında, xarici ticarət dövriyyəsinin müsbət qalığının azalmasında göstərir. Bununla yanaşı milli valyutanın devalvasiyası idxal mallarının manatla ifadə olunan qiymətinin daxili bazarlarda bahalaşmasını şərtləndirir. Bu isə öz növbəsində yerli məhsullara qiymət rəqabətində üstünlük yaradır, daxili istehsal və xidmətin inkişafını stimullaşdırır. Belə olan halda bir tərəfdən idxalı əvəz edən yerli istehsal, digər tərəfdən ixrac imkanlarının genişlənməsi üçün yeni imkanlar yaranır. Bu pozitiv effektlərdən maksimum dərəcədə bəhrələnmək üçün bir sıra addımlar atılmaqdadır.

Belə ki, 16 mart 2016-cı ildə “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritəsinin başlıca istiqamətləri”dən biri olan qeyri-neft ixracının stimullaşdırılması sahəsində əlavə tədbirlərə həsr olunmuş fərman imzalanmış və hazırda ondan irəli gələn tapşırıqlar icra olunur. 18 yanvar 2016-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən imzalanan “Qeyri-neft məhsullarının ixracının stimullaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Sərəncam mühüm əhəmiyyətə malikdir. Sərəncamda qeyd olunur ki, “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında ixrac yönümlü iqtisadi model əsas götürülərək, yüksək əlavə dəyər yaradan ixrac yönümlü iqtisadiyyata transformasiya mühüm məqsəd kimi müəyyən olunmuşdur. Bu çərçivədə əsas vəzifələrdən biri qeyri-neft sektorunun yüksək inkişaf tempini qoruyub saxlamaqla, onun ixrac imkanlarını genişləndirməkdir. Odur ki, İqtisadiyyat Nazirliyinə ixrac potensialığının artırılması üçün Azərbaycanda bir sıra dövlət və qeyri dövlət insitut və təşkilatlar yaradılması tapşırılıb.

2. Azərbaycan Respublikasında ixracın stimullaşdırılmasının və qeyri-neft sektorunun inkişafı sahəsində fəaliyyət göstərən institutlar və fondlar

Azərbaycan Respublikasında ixracın stimullaşdırılmasının və qeyri-neft sektorunun inkişafı sahəsində İqtisadi İnkişaf Nazirliyi böyük işlər görür. Bu Nazirlik öz əsasnaməsinə görə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı kimi ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafı və beynəlxalq əməkdaşlığı, o cümlədən makroiqtisadi, ticarət, investisiya qoyuluşu, sahibkarlığın inkişafı, inhisarçılığın məhdudlaşdırılması və rəqabətin inkişafı sahəsində dövlət siyasətini formalaşdırır. Ölkə iqtisadiyyatında struktur və innovasiya sahəsində dövlət siyasətini işləyib hazırlayır və həyata keçirir [10].

Azərbaycanda ixracın stimullaşdırılması və qeyri-neft sektorunun inkişafında aşağıdakı institutlar da mühüm rol oynayırlar:

1) Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi Sahibkarlığın İnkişafı Fondu “SKMF” – 1981-ci ildə ölkədə kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını dəstəkləmək və onlara uzunmüddətli güzəştli kredit resursları təqdim məqsədilə yaradılmışdı.

Əsasnaməyə görə, Fondun əsas funksiyası sahibkarlıq subyektlərinin investisiya layihələrini maliyyələşdirmək, sahibkarlıq subyektlərinin xarici iqtisadi fəaliyyətinin genişləndirilməsinə yardım etməkdir.

SKMF-nin prioritet maliyyələşmə istiqamətləri: [12]

- İntensiv olaraq kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını təşkil etmək;
- meyvə-tərəvəz məhsullarının saxlanılması üzrə soyuducu anbar komplekslərini yeni texnologiya tətbiq etməklə yaratmaq;
- yeyinti sənayesi məhsullarının rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü istehsalını təşkil etmək;
- müasir çörək istehsalı müəssisələrini işə salmaq;
- qablaşdırma, yüngül sənaye və başqa sahələri təşkil etmək;
- bütün sahələrdə kiçik sahibkarlığı dəstəkləmək.

2) “Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti” ASC (AİŞ) – 30 mart 2006-cı ildə yaradılmışdır. Onun investisiya prinsipləri: [8, 802 s.]

- ölkəmizdə səmərəli işləyən müəssisələrə sərmayə qoymaq və ya birgə investisiya fondlarını təsis etmək;
- qeyri-neft sektoruna investisiya qoymaq;
- layihələrdə minoritar iştirak payını əldə etmək;
- korporativ idarəetmə prinsiplərini tətbiq etmək və investorların hüquqlarını qorumaq.

Ağır sənaye, alternativ enerji, İT və telekommunikasiyalar, kənd təsərrüfatı, qida sənayesi və qablaşdırma, logistika və daşınma, turizm sahələri AİŞ-in investisiya üçün prioritet saydığı sektorlardır [15].

Beləliklə, AİŞ dövlət investisiya fondu kimi Azərbaycan bazarına daxil olmağa çalışanlar üçün ən yaxşı investisiya ortağı ola bilər. AİŞ potensial investisiya tərəfdaşlarını (fərdi və ya institusional) birgə investisiya fondlarının yaradılmasına dəvət edir. Şirkət eyni zamanda “fondlar fondu” kimi də fəaliyyətdədir [15].

3) İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu da ölkəmizdə ixracat sahəsində fəaliyyət göstərir. (AZPROMO) birgə müəssisə olaraq İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən 2003-cü ildə təsis edilmişdir. [8, 804 s.]

Onun fəaliyyət dairəsi: [14]

- ölkənin investisiya imicini təkmilləşdirmək;
- marketinq işləri;
- yerli və xarici investorlara geniş xidmətlər göstərmək;
- investorları cəlb etmək üçün danışıqlar aparmaq;
- geniş məlumat bazasını yaratmaq;
- regional ticarət (ixrac) imkanlarını araşdırmaq;
- ixracatçı şirkətlər üçün məsləhət xidmətləri göstərmək;

- bazarlarda araşdırmalar aparmaq;
- “Azərbaycanda istehsal olunub” (Made in Azerbaijan) ticarət nişanını beynəlxalq səviyyədə təbliğ etmək.

AZPROMO ölkədən məhsul və xidmət ixracı üçün hüquqi rejimi təhlil edir və biznes mühitini yaxşılaşdırmaq üçün təkliflər paketi hazırlayaraq hökumətə təqdim edir. AZPROMO-nun Gürcüstan, Avstriya, ABŞ, Almaniya və BƏƏ-də nümayəndəlikləri vardır [14].

AZPROMO-nun xidmətləri 2 növdür: ixrac sahəsində xidmətlər; investisiya sahəsində xidmətlər [14].

İxrac sahəsində göstərilən xidmətlərin əsas məqsədi ölkəmizdə mövcud olan və potensial ixracatçılara yardım etməkdir. AZPROMO ölkəmizdə qeyri-neft məhsullarının ixracını təşviq edir.

Onlar yerli şirkətlərə :

1. Ticarət haqqında məlumat verir:
2. İnstitusional dəstək göstərir:
3. Görüşləri təşkil edir:

Azərbaycanda qeyri-neft sektoru üçün ixrac imkanlarının genişləndirilməsi və bu işin inkişaf etdirilməsi üçün hökumət tərəfindən bütün tədbirlərin görülməsinə başlanılması zəruridir. Təcrübə göstərir ki, hər bir ölkədə ixracın hökumət tərəfindən dəstəklənməsi üzrə maliyyə mexanizmi fəaliyyət göstərir ki, bu da ixracın stimullaşdırılması üzrə milli sistemin qurulması üçün çox vacibdir. İxracın maliyyə dəstəyi – yerli şirkətlərin dünya bazarında yüksək rəqabət qabiliyyətliliyinin təmin edilməsi üzrə hökumətin apardığı siyasətin mühüm istiqamətlərindən biridir və bu, şirkətlərə rəqabət mübarizəsində müvəffəqiyyət qazanmağa və faydalı sifarişlərin əldə olunmasına imkan yaradır.

İxrac sektorunu möhkəmləndirmək üçün onu kökündən dəyişmək lazımdır. Azərbaycanda ixracın stimullaşdırılması üçün müxtəlif qurumlar yaradılır, lakin maliyyə tərəfi çox zəifdir. Ölkədə ixracı möhkəmləndirmək üçün xarici təcrübədən istifadə olunmalıdır. İllər öncə xaricdə yaradılan İdxal İxrac Bankları və İxrac Kredit Agentlikəri mütləq şəkildə Azərbaycanda da yaradılmalıdır. Xüsusilə bu sahədə Rusiyanın bu sahədəki zəngin təcrübəsindən bəhrələnilib iqtisadiyyatımızda istifadə etmək məqsədəuyğun olar.

3. Rusiya Federasiyasında ixracın stimullaşdırılması sahəsində fəaliyyət göstərən İdxal-İxrac Bank və Agentliklər

Rusiyada fəaliyyət göstərən Rusiya Federasiyası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi malların və xidmətlərin xarici bazarlara çıxışı üçün şəraitin yaxşılaşdırılması ilə yanaşı ("Strateji Təşəbbüskarlıq Agentliyi" ("STA") Muxtar Qeyri-Kommersiya Təşkilatı (MQKT) ilə birlikdə) gömrük proseduralarının sadələşdirilməsi, ixrac üçün inzibati maneələrin aradan qaldırılması üzrə tədbirlər hazırlayır. Digər bir təşkilat olan "Ümumdünya Ticarət Təşkilatı üzrə Ekspertiza Mərkəzi" MQKT Rusiya Federasiyasının Hökuməti, İqtisadiyyat Ali

Məktəbi və Rusiya Əmanət Bankı tərəfindən yaradılmışdır. Məqsəd, Rusiya Federasiyasının Ümumdünya Ticarət Təşkilatının (ÜTT) fəaliyyətində, beynəlxalq ticarət mübahisələrində RF-nin müvafiq nümayəndəliyinin ÜTT mübahisələrinin həlli üzrə orqanında iştirakını təmin etməkdir.

Rusiyada fəaliyyət göstərən daha bir bank - "MSP Bank" SC kiçik və orta sahibkarlığa maliyyə dəstəyi proqramı həyata keçirir. Belə ki, bu bank Rusiya Federasiyasının bütün regionlarında, regional tərəfdaş banklar şəbəkəsi vasitəsilə kiçik və orta müəssisələrə kreditlər verir. Həmçinin bu maliyyə dəstəyi ixrac əməliyyatlarının inkişafı üçün də nəzərdə tutulur. Daha bir misal. "VTB Bank" ASC və "Sberbank of Russia" ASC Rusiyanın ixrac edən şirkətlərinə beynəlxalq hesablaşmalar (akkreditivlər, toplama, bank köçürmələri) həyata keçirməklə yanaşı, xarici ticarətdə zəmanət əməliyyatları aparmaq üçün də tam xidmət göstərir. Bundan əlavə, Rusiya Sberbankı qabaqcıl ixrac kredit agentlikləri tərəfindən beş ildən 18 ilə qədər müddətə təmin edilmiş layihələrin uzunmüddətli maliyyələşdirilməsini təşkil edir və müştərilərin xarici iqtisadi fəaliyyətinə kredit verir.

ROSEKSİMBANK - dövlətə məxsus ixtisaslaşmış Rusiya ixrac-idxal bankıdır (1994-cü ildə yaradılıb), ixrac üçün dövlət təminatlarının təmin edilməsi üçün Rusiya Federasiyasının hökumət agentliyi kimi fəaliyyət göstərir, həmçinin ixrac əməliyyatları üçün öz zəmanətini və kreditləşdirilməsini həyata keçirir. Əlavə olaraq, Rusiyada 2011-ci ildə İxrac kredit Agentliyi yarandı. Bu Agentlik yəni, ОАО «Российское агентство по страхованию экспортных кредитов и инвестиций» (ЭКСПАР) Внешэкономбанк əsasında və xarici İxrac Kredit Agentliklərinin təcrübəsini yiyələnərək yaranmışdır. Agentliyin xammal olmayan məhsulların ixracını sığortalayır. Əsas sığorta məhsulu təchizatın kreditinin sığortalaması, alıcının kreditnin sığortalanması, akkreditiv üzrə risklərin sığortası, ixrac kreditlərin sığortası və qarantiyaların sığortası. Daha bir təşkilat Rusiya Federasiyasının Ticarət və Sənaye Palatası (TSP) qeyri-kommersiya təşkilatı olub, Rusiya Federasiyasında sahibkarlığın və iqtisadiyyatın, eləcə də müəssisələrin xarici iqtisadi fəaliyyətinin inkişafına dəstək verir [16].

Rusiyada bu istiqamətdə fəaliyyət göstərən, adları çəkilən və çəkilməyən digər təşkilatların məqsədi birdir – ixrac sektorunu möhkəmləndirmək və bunun üçün onun stimullaşdırılmasını həyata keçirmək. Müqayisə üçün Rusiya Federasiyasının təcrübəsinə müraciət etməyimiz təsadüfi deyil. Azərbaycanla Rusiyanı bir-birinə yüzillərin əlaqələri bağlayır. Bu əlaqələr həm siyasi, həm də iqtisadi sahələrdə təzahür etmişdir. Şübhəsiz, qonşu dövlət olan Rusiya, ixracın stimullaşdırılması sahəsində böyük uğurlar əldə etmiş və yeni təkliflər, layihələr həyata keçirməkdədir. Bu və digər uğurları qazanmağa ona dünyada ən böyük əraziyə sahib olması, əhalisinin bizim əhalidən 15 dəfə çox olması, zəngin təbii resurslara, siyasi və iqtisadi üstünlüklərə malik olması da şərait yaradır. Amma Azərbaycan öz müstəvisində bir çox ölkəni qabaqlaya biləcək gücə, potensiala malikdir. Ölkəmiz bir çox

sahələr üzrə dünya çapında öz sözünü demək iqtidarındadır. Bu baxımdan, qonşu ölkənin təcrübəsindən faydalanmaq, bu təcrübənin müsbət nəticələrini ölkəmizdə də tətbiq etmək respublikamızda ixracın stimullaşdırılmasına güclü təkan vermiş olar və bu ümumilikdə ölkə iqtisadiyyatının inkişafına öz töhfəsini vermiş olar.

Nəticə. Aparılan təhlillərdən belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, ixracın stimullaşdırılması üçün birmənalı şəkildə dövlət dəstəyi lazımdır. Bu dəstək, hər şeydən əvvəl, özünü maliyyə istiqamətində göstərməlidir. Xarici təcrübə göstərir ki, ixraca dəstək göstərmək sadəcə kommersiya banklarının yardımından istifadə etməklə kifayətlənə bilməz. Bu işdə müsbət nəticələr, irəliləyiş əldə edilməsi üçün müvafiq İdxal-İxrac Banklarının yaradılması mühüm şərtidir. İqtisadiyyatın inkişafı bütövlükdə ölkənin inkişafı, onun beynəlxalq iqtisadi arenada mövqeyinin möhkəmləndirilməsi deməkdir. Ən əsası da iqtisadi inkişaf xalqın rifahının yaxşılaşdırılması deməkdir ki, hər bir dövlətin, eləcə də Azərbaycanın bir dövlət olaraq məqsədi, ilk növbədə, öz xalqının rifahını maksimum dərəcədə yüksəltməkdir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
2. Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış inkişaf konsepsiyası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
3. Azərbaycan Respublikası Regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramı. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. Bakı 2019.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014 cü il 26 dekabr tarixli Sərəncamı. Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020 ci illər üçün Dövlət Proqramı”
5. Azərbaycan Respublikasında idxal-ixrac əməliyyatlarının tənzimlənməsi qaydaları. AR Prezidentinin 24 iyun 1997-ci iltarixli, 609 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq olunmuşdur. Bakı, 1997
6. Azərbaycan Respublikasında idxal-ixrac əməliyyatlarının tənzimlənməsi qaydalarının təkmilləşdirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında AR Prezidentinin Fərmanı, Bakı, 14 may 2010-cu il
7. Qeyri-neft məhsullarının ixracının stimullaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikasının Sərəncamı. 18 yanvar 2016-cı il
8. Hacızadə E.M., (2018), Dünya iqtisadiyyatı və Azərbaycan, Dərslik, Letter press nəşriyyat evi, Bakı, 912 s.
9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet sahifəsi – www.president.az
10. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin rəsmi internet sahifəsi – www.economy.gov.az

11. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti – www.cabmin.gov.az
12. Azərbaycan Respublikasının Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu- www.anfes.gov.az
13. Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu - www.azpromo.az
14. Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti - www.aic.az
15. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi - www.iqtisadiislahat.org
16. İxrac kreditin və investisiyanın sığortalanması üzrə Rusiya Agentliyinin rəsmi internet sahifəsi -www.exiar.ru
17. Rusiyanın İxrac İdxal Bankı – www.eximbank.ru